

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Ohranen, Sari; Ahola, Sari

Title: "Vierasta korostusta on niin vähän, että arvaan viro" : yleisten kielitutkintojen suomen kielen arvioijien käsityksiä suomenruotsalaisten puhumasta suomesta

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © 2022 Sari Ohranen, Sari Ahola

Rights: CC BY-NC 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Please cite the original version:

Ohranen, S., & Ahola, S. (2022). "Vierasta korostusta on niin vähän, että arvaan viro" : yleisten kielitutkintojen suomen kielen arvioijien käsityksiä suomenruotsalaisten puhumasta suomesta. *Lähivördlusi-lähivertailuja*, 32, 150-180. <https://doi.org/10.5128/LV32.05>

Vierasta korostusta on niin vähän, että arvaan viro – Yleisten kielitutkintojen suomen kielen arvioijien käsityksiä suomenruotsalaisten puhumasta suomesta

SARI OHRANEN, SARI AHOLA

Jyväskylän yliopisto

Tiivistelmä. Artikkelissa tarkastelemme Yleisten kielitutkintojen suomen kielen arvioijien (N = 44) käsityksiä suomenruotsalaisten puhujien (N = 9) oletetusta ensikielestä. Tutkimuksemme aineisto perustuu Suomen Akatemian rahoittamaan *Rikkinäistä Suomea: Aksenttien arviointi yhteiskunnallisena portinvartijana* (2018–2022) -hankkeeseen, jossa tutkitaan vieraan aksentin vaikutusta suullisen kielitaidon arvioinnissa. Analysoimme sisällönanalyysin avulla arvioijien kirjallisia vastauksia liittyen puhujien ensikieleen ja siihen liittyviin perusteluihin. Artikkelissa kuvaamme, miten usein ja miksi suomen kielen arvioijat pitivät suomenruotsalaisia suomen kielen puhujia virolaisina puhujina. Arvioijat tunnistivat melko huonosti (25 %) puhujat ensikieleltään suomenruotsalaisiksi, mutta varsin usein heidät tulkittiin viroa ensikielenään puhuviksi. Ei-tunnistetuista (75 %) puhujista vironkieliseksi mainittiin jopa 32 %. Perusteluina suomenruotsalaisten vironkielisyydelle mainittiin tavallisesti ääntämiseen liittyvät prosodiset piirteet, kuten intonaatio ja puherytmi. Myös puhujien tapa ääntää tiettyjä konsonantteja ja vokaaleja muistuttivat arvioijista vironkielisten

tapaa ääntää suomen konsonantteja ja vokaaleja. Lisäksi vironkielisyyttä perusteltiin rakenteellisilla puutteilla. Koska kahden puhujaryhmän kielitaitoprofiilit muistuttavat toisiaan, suomenruotsalaisia pidettiin vironkielisinä myös siksi, että puhe oli sujuvaa ja heidän suomen kielen taitonsa oli hyvä.

Avainsanat: kielitaidon arviointi; suomenruotsalaiset suomenpuhujat; vironkieliset suomenpuhujat; ensikielen tunnistaminen; arviointikriteerit

1. Johdanto

Monet suomenkieliset kokevat suomenruotsalaisten puhuman suomen tuttuna. Vaikka ystäväpiiriin ei suomenruotsia puhuvia kuuluisi, mediassa suomenruotsalaisten puhumaa suomea voi kuulla lähes päivittäin. Median kautta useat suomenkieliset ovatkin luoneet käsityksiään siitä, miltä suomenruotsalaisten puhuma suomi kuulostaa. Esimerkiksi suomenruotsia äidinkielenään puhuvan ministerin suomen kieltä saatetaan pitää liiankin huoliteltuna, mutta kielen huolitelluudesta huolimatta monet havaitsevat puheessa myös satunnaisia virheitä, esimerkiksi objektin käytössä. Pienistä virheistä huolimatta monet suomea äidinkielenään puhuvat pitävät suomenruotsalaisten suomen kielen taitoa äidinkielen puhujan taidon kaltaisena.

Mikko Kurosen (2014) tutkimus suomea puhuvien suomenruotsalaisten ensikielen tunnistamisesta antaa kuitenkin päinvastaista tietoa sekä tunnistamisen helppoudesta että suomenruotsalaisten äidinkielenomaisesta suomen taidoista. Kurosen tutkimuksessa suomalaiset kuulijat (N = 55) pitivät vain seitsemää suomenruotsalaista (N = 15) suomen puhujaa syntyperäisinä suomenkielisinä, kun taas loppuja kahdeksaa puhujaa enemmistö kuulijoista ei yhdistänyt äidinkielenkaltaisiksi suomen puhujiksi (Kuronen 2014: 100). Kurosen ja Kautosen tutkimus (2018) foneettisten piirteiden ja aksentin yhteyksistä puolestaan osoittaa, että suomenkieliset kuulijat (N = 93) tunnistivat suomenruotsalaiset suomen puhujat (N = 5) vaihtelevasti: osalle puhujan ensikielen

tunnistaminen oli helppoa, osalle taas vaikeaa. Lisäksi suomenkielisten arviot puhujien syntyperäisestä suomenkielisyydestä vaihtelivat puhujan mukaan. (Kuronen & Kautonen 2018: 218.)

Suomenruotsalaisten antamaan kielitaustavaikutelmaan saattaa vaikuttaa myös heidän puhumansa suomenruotsin murre. Suomenruotsalaiset asuvat pääasiassa tietyillä maantieteellisillä alueilla Suomessa, kuten eteläisellä Uudellamaalla, Pohjanmaan rannikkoseudulla, Turun saaristossa ja Ahvenanmaalla. Näitä maantieteellisiä alueita kutsutaan yhteisnimellä *Svenskfinland* (ruotsalainen Suomi), mutta kielellisesti näillä seuduilla asuvien suomenruotsin variantit eroavat toisistaan. Esimerkiksi Pohjanmaalla puhuttu murre eroaa suuresti etelässä puhuttavasta suomenruotsista, ja eri murrealueilla on lisäksi huomattavaa sisäistä variaatiota. (Lindström 2003: 546–547.) Ensikielen taustalta löytyvä suomenruotsin variantti vaikuttaa myös siihen, miten puhujat tuottavat suomea (Kuronen 2014: 80). Ehkä juuri murre-eroista johtuen osa suomenruotsin puhujista tulkitaan jotain muuta ensikieltä puhuviksi. Tyypillistä näissä tapauksissa on, että suomenruotsalaiset ja viroa ensikielenään puhuvat sekoitetaan toisiinsa (myös Kuronen 2016).

Tässä artikkelissa tarkastelemmekin sitä, miten usein suomenruotsalaiset suomen puhujat sekoitetaan vironkielisiin suomen puhujiin ja mitkä syyt johtavat tällaiseen väärään oletukseen. Lisäksi pohdimme, vaikuttaako puhujan kielitaitotaso siihen, että heidät tunnustetaan vironkieliseksi, ja onko ensikielen tunnistamisella merkitystä kielitaitoa arvioitaessa. Aikaisempien tutkimusten mukaan (esim. Ahola 2022; Orr 2002) oppijan ensikieltä ja kielitaidon tasoa määriteltäessä myös arviointikriteereiden ulkopuolisilla tekijöillä on vaikutusta. Tästä syystä kuvaamme analyysissä sitä, mitä kriteereiden ulkopuolisia tekijöitä arvioijat mainitsevat kirjallisissa huomioissaan. Tarkastelemamme arviot ovat Yleisten kielitutkintojen (YKI) suomen arvioijien tuottamia. Arvioijat työskentelevät suomi toisena kielenä -opettajina eri koulutusasteilla ympäri Suomea, ja usealla heistä on paljon kokemusta eri ensikielitaustaisista suomenoppijoista. He ovat myös arviointityöhön koulutettuja, ja heidän arvioijakäyttäytymistään seurataan jatkuvasti.

Kuten edellä mainitut tutkimukset osoittavat, suomenruotsalaisia suomenpuhujia voidaan luulla vironkielisiksi. Vastaavasti vironkielisiä suomenpuhujia saatetaan pitää suomenruotsalaisina, mutta asiaa ei ole juurikaan tutkittu. Tästä syystä halusimme tutkia, miksi suomenruotsalaiset ja vironkieliset suomen puhujat sekoitetaan toisiinsa. Pyrimme artikkelissa tuomaan esiin kielellisiä ja kielenulkoisia piirteitä, jotka ovat näille kahdelle puhujaryhmälle yhteisiä ja jotka aiheuttavat sen, että kuulijat erehtyvät puhujan ensikielestä. Lisäksi pohdimme sitä, onko väärillä oletuksilla ensikielestä merkitystä kielitaidosta annettaville taitotasoarvioille.

2. Aineisto ja aineiston analyysi

Tutkimuksen aineisto on osa Suomen Akatemian rahoittaman *Rikki-näistä Suomea: Aksenttien arviointi yhteiskunnallisena portinvartijana* (2018–2022) -hankkeen aineistoa. Hankkeessa tutkitaan vieraan kielen aksentin vaikutusta suullisen kielitaidon arviointiin viiden ensikieliryhmän (arabia, thai, suomenruotsi, viro ja venäjä) kautta. Hankkeen aineisto on kerätty vuosina 2015–2016 sitä varten kehitetyllä sähköisellä arviointilomakkeella. Jokaisesta ensikieliryhmästä aineistoon valittiin 9–10 puhenäytettä (N = 49), jotka Yleisten kielitutkintojen (YKI) suomen kielen arvioijat (N = 44) arvioivat käyttäen YKI:n puhumisen arviointikriteereitä. Arvioitava puhumisen näyte oli yksi YKI:n suomen keskitason tutkinnossa käytetty 1,5 minuutin mittainen kertomistehtävä.

Tässä artikkelissa keskitymme suomenruotsalaisiin suomen puhujiin, joita aineistossa on yhdeksän: viisi naista ja neljä miestä. Tutkimamme aineisto koostuu näiden yhdeksän puhujan saamista taitotasoarvioista ja heidän puhumisen suorituksiinsa liittyvistä kirjallisista huomioista, joissa arvioijat kommentoivat puhujien kielitaidon tasoa ja heidän kielitaitoonsa liittyviä piirteitä. Kielitaitoon liittyvien huomioiden lisäksi analysoimme arvioijien vastauksia avoimiin kysymyksiin, jotka liittyivät puhujan oletetun ensikielen tunnistamiseen (*Minkä oletat olevan puhujan ensikieli/lähtökieli?*) ja siihen liittyviin perusteluihin

(*Perustelet oletuksesi ensikielestä/lähtökielestä?*). *Rikkinäistä Suomea*-hankkeen aineiston lisäksi hyödynnämme tutkimuksessamme Yleisten kielitutkintojen taustatietokyselyn (2012–2021) avulla saatuja tietoja tutkintoon osallistuneiden tutkintotodistuksen käyttötarkoituksesta sekä suomen kielen käytöstä.

Arvioijien kirjallisia vastauksia ja huomioita tarkastelemme aineistolähtöisen eli induktiivisen sisällönanalyysin avulla. Valitsimme induktiivisen sisällönanalyysin menetelmäksi, koska aiempaa tutkimuksellista tietoa tutkittavasta ilmiöstä ei juuri ollut olemassa, ja siten aineiston ehdoilla eteneminen oli luontevaa. Sisällönanalyysi sopii hyvin tämälntyyppiseen aineistoon, jossa tavoitteena on analysoida arvioijien kirjoittamien ilmaisujen merkityksiä ja muuttaa se aineiston avulla käsitteelliseksi kuvaukseksi. Sisällönanalyysin avulla kirjallinen aineisto pelkistettiin, teemoiteltiin ja kategorisoitiin siten, että ilmiöiden väliset yhteydet ja eroavaisuudet saatiin esille. (Selvi 2019; Krippendorff 2004.) Teemoitelimme arvioijien vastaukset eri kategorioihin arviointia ohjaavien arviointikriteerien mukaan, ja sen lisäksi erottelimme omaksi kategoriakseen myös arvioijien mainitsemat arviointikriteerien ulkopuoliset tekijät.

Arviointikriteereiden käyttöä tarkastelimme *Rikkinäistä suomea*-tutkimushankkeessa kerättyjen tilastollisten tietojen avulla. Aineiston tilastollisessa analyysissa käytettiin Raschin mallin laajennusta, *Facets*-skaalausohjelmaa ja sen MFRM-mallinnusta (engl. *Many-Facets Rasch Measurement*). Analyysissa hyödynnettiin skaalamuuttujamallilla (*Rating scale model*) saatuja bias-analyysseja, jotka antoivat tietoa puhujan ensikielen tunnistamisen vaikutuksesta arviointikriteereiden käyttöön. Ensikielen tunnistamisen lisäksi aineiston avulla oli mahdollisuus saada tietoa siitä, miten puhujien tunnistaminen oikein (ensikieleltään suomenruotsalaiseksi) tai heidän tunnistamisensa väärin (vironkielisiksi) vaikutti arvioijien arviointikäyttäytymiseen.

3. Suomenruotsalaisten ja vironkielisten tarpeet todistaa suomen kielen taitonsa

Suomen viralliset kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi, mutta suurin osa (86,9 %) suomalaisista puhuu äidinkielenään suomea. Suomenruotsin puhujia pidetään usein kaksikielisinä, jotka osaavat ruotsin rinnalla suomea äidinkielen tavoin. Kaikki suomenruotsalaiset eivät kuitenkaan todellisuudessa hallitse suomea äidinkielenomaisesti, vaan suomen taito vaihtelee esimerkiksi sen mukaan, missä päin Suomea puhuja asuu. Jos puhuja asuu paikkakunnalla, jossa ruotsi on enemmistön kieli (ns. yksikielinen kunta), hän ei arjessaan välttämättä käytä usein suomea, vaan suomi on hänelle toinen kieli samoin kuin monelle Suomessa asuvalle vieraskieliselle. Lisäksi jos kielenkäyttäjän perhe- ja ystäväpiiri ja työympäristö on ruotsinkielinen, tarve käyttää suomea jokapäiväisessä elämässä ei ole yhtä suuri kuin sellaisilla kielenkäyttäjillä, joiden arki edellyttää suomen kielen hallintaa.

Ruotsinkielisten/yksikielisten kuntien lisäksi Suomessa on myös kuntia, jotka ovat kaksikielisiä. Näissä kaksikielisissä kunnissa viranomaisten on huolehdittava siitä, että asukkaat saavat palveluja sekä suomeksi että ruotsiksi. Suomen perustuslain (1999/731 § 17) mukaan valtion on huolehdittava väestön kielellisistä oikeuksista. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että valtion viranomaisten ja kaksikielisessä kunnassa toimivan henkilöstön on pystyttävä palvelemaan asukkaita molemmilla kielillä. Kunnan kaksikielisyys asettaa myös muille kuin kunnan viranomaisille velvollisuuksia tarjota palveluja molemmilla kielillä. Esimerkiksi kielellisten oikeuksien turvaaminen sosiaali- ja terveydenhuollossa edellyttää sitä, että hoitohenkilöstö hallitsee molemmat kielet.

Tilastokeskuksen tietojen mukaan Suomen väestöstä ruotsinkielisiä oli vuoden 2020 lopussa 287 871 henkeä, mikä vastaa 5,2:ta % Suomen asukkaista (SVT 2021). Käytännössä kaikki suomalaiset myös opiskelevat peruskoulussa äidinkieltä (äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaine) lisäksi toista kotimaista kieltä eli suomea tai ruotsia. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2014) on suomen osalta

määritelty toinen kotimainen kieli -oppiaineeseen kolme oppimäärää: suomen pitkä eli A-oppimäärä, suomen keskipitkä eli B1-oppimäärä sekä äidinkielenomainen suomi. Vaikka koulussa opiskellaan suomea, suomen kieli ei ole perheiden arkipäiväisessä elämässä välttämättä käytössä juuri lainkaan. Esimerkiksi ruotsinkielisten peruskoulujen vuosiluokkien 1–6 oppilaista 51 % tuli puhtaasti ruotsinkielisistä kodeista ja 40 % kaksikielisistä kodeista, joissa kotikielinä olivat ruotsi ja suomi (Hyvönen & Westerholm 2016: 18).

Yleisten kielitutkintojen suomen kielen keskitason tutkinnoissa suomenruotsalaisia osallistujia oli vuosina 2012–2021 YKI:n kaikista osallistujista 1,38 %. Vironkielisiä osallistujia oli näinä vuosina enemmän: heitä oli osallistujista 3,79 %. Prosentuaalisia osuuksia tulkitessa on kuitenkin hyvä huomioida, että ensikielitieto on osallistujien itsensä ilmoittama ja että kaikilta tutkintoon osallistujilta ei välttämättä ole saatu tietoja, sillä ennen tutkintoa kerättävään taustatietolomakkeeseen vastaaminen on vapaaehtoista. Suomenruotsalaiset osallistujat ilmoittivat käyttävänsä suomen keskitason tutkintotodistusta työnhakuun (55 %) tai osoittaakseen kielitaitonsa nykyiselle työnantajalle (55 %). Lisäksi pieni määrä kertoi käyttävänsä todistusta opiskelutarkoituksiin (8 %). Tässä kysymyksessä osallistujat voivat merkitä useamman kuin yhden käyttötarkoituksen. Tämä tulos vahvistaa oletusta siitä, että suomenruotsalaisten tutkintoon osallistumisen taustalla ovat työhön liittyvät vaatimukset toisen kielen hallinnasta.

Vironkielisten tarkkaa määrää Suomessa ei tiedetä, mutta vuonna 2020 Suomessa asui arviolta 50 000 äidinkieleltään vironkielistä. Heidän lisäksi Suomessa on monia tuhansia vironkielisiä kausityöntekijöitä. Työskentely Suomessa onkin pääasiallinen syy muuttoon sekä matkustamiseen Suomen ja Viron välillä. (Telve 2020; SVT 2021.) Työ ei kuitenkaan ollut keskeisin syy osallistua tutkintoon, vaan lähes kaksi kolmasosaa (60 %) vironkielisistä ilmoitti YKI:n taustatietolomakkeessa tarvitsevansa tutkintotodistusta osoittaakseen kielitaitonsa Suomen kansalaisuutta varten. Työnhakuun todistusta käytti 37 % osallistujista ja kielitaidon osoittamiseen nykyiselle työnantajalleen sitä tarvitsi 9 %

osallistujista. Lisäksi 27 % vastanneista ilmoitti käyttävänsä todistusta opiskeluun.

Taustatietolomakkeessa kysytään tutkintoon osallistujilta myös heidän suomen kielen käytöstään. Suomenruotsalaiset osallistujat raportoivat käyttävänsä suomea etenkin työssä, jossa 83 % käytti kieltä lähes päivittäin tai 1–2 kertaa viikossa. Perheen kanssa suomea käytettiin puolestaan harvemmin: 75 % ilmoitti käyttävänsä kieltä 1–2 kertaa kuukaudessa tai harvemmin tai ei koskaan. Ystävien kanssa suomi oli käytössä myös harvakseltaan, sillä 59 % ilmoitti käyttävänsä kieltä 1–2 kertaa kuukaudessa tai harvemmin tai ei koskaan. Asioiden hoitamisessa suomen kieli oli käytössä 56 %:lla vastaajista lähes päivittäin tai 1–2 kertaa viikossa, kun taas 45 % vastaajista sanoi käyttävänsä kieltä 1–2 kertaa kuukaudessa tai harvemmin tai ei koskaan.

Myös vironkieliset ilmoittivat käyttävänsä suomea eniten työssään: 89 % vastanneista kertoi käyttävänsä suomea joko lähes päivittäin tai 1–2 kertaa viikossa työpaikallaan. Tämän lisäksi moni heistä käytti suomea opiskelussa, sillä 90 % raportoi käyttävänsä suomea joko päivittäin tai 1–2 kertaa viikossa opiskelussa. Myös asioiden hoitamiseen ja ystävien kanssa suomea käytettiin usein: noin 80 % vironkielisistä joko hoiti lähes joka päivä tai vähintään 1–2 viikossa asioitaan suomeksi tai keskusteli ystäviensä kanssa suomen kielellä. Suomen käyttö perheen kanssa jakoi vastaajat, koska 31 % vastaajista ei käyttänyt koskaan suomea perheensä kanssa, mutta toisaalta lähes päivittäin perheen kanssa suomea käytti 42 % vastaajista.

Kun verrataan näiden kahden ryhmän suomen kielen käyttöä, näyttää siltä, että vironkieliset käyttävät arjessaan useammin suomen kieltä kuin suomenruotsalaiset. Taustatietojen perusteella todennäköistä on, että monet tutkintoon osallistuvat suomenruotsalaiset elävät varsin ruotsinkielisessä ympäristössä, mutta tarvitsevat työtehtävissään suomen taitoa. Myös vironkieliset elävät pääosin perheissä, joissa viro on kotikieli, mutta muuten he käyttävät arjessaan aktiivisesti suomea, koska asuvat todennäköisesti suomenkielisessä ympäristössä.

4. Ensikielen tunnistaminen ja tunnistamisen vaikutus arviointiin

4.1. Puhujien ensikielen tunnistaminen

Vaikka ensikielen tunnistamisella ei saisi olla vaikutusta puhujan saamaan arvioon kielitaidosta, ensikielestä tehdään kuitenkin päätelmiä arviointiprosessin aikana (esim. Carey ym. 2011; Derwing & Munro 1997). Ensikielen tunnistaminen – oikein tai väärin – voi vaikuttaa joko positiivisesti tai negatiivisesti puhujan taidosta tehtäviin päätelmiin. Positiiviset vaikutukset ovat yhteydessä yleensä ensikielen tuttuuteen. Tutuus herättää halun ymmärtää puhujaa (esim. Kang 2008; Derwing & Munro 1997), mutta se voi aiheuttaa myös odotuksia puhujan kielitaidon tasosta (Ahola 2020a, 2020b). Tunnistamisen negatiiviset vaikutukset puolestaan voivat tulla esiin silloin, kun arvioijalla on negatiivisia, stereotyyppisiä käsityksiä tiettyä ensikieltä puhuvaa ryhmää kohtaan (Kang 2008). Lisäksi puhujan ensikielen tunnistaminen vaikuttaa usein siihen, mitä piirteitä hänen puheestaan havainnoidaan. Arvioijilla on käsityksiä siitä, mitkä kielelliset piirteet ovat eri ensikielen puhujille helppoja tai vaikeita oppia kohdekielessä. (Ahola 2022; Kang & Rubin 2009.)

Aineistossa näytteiden tunnistamista tarkasteltiin siten, että oikein tunnistetuiksi laskettiin tapaukset, joissa arvioija oli maininnut yhden oikean kielen, ja lisäksi sellaiset vastaukset, joissa oikean ensikielen rinnalla oli nimetty yksi tai useampi kieli. Arvioijat tunnistivat suomenruotsalaisten ensikielen verraten heikosti, eli vain 18 % puhujista tunnistettiin oikein. Sen sijaan heitä luultiin melko usein viroa ensikielenään puhuviksi, koska kaikista ei-tunnistetuista (82 %) suomenruotsalaisista vironkielisiksi mainittiin 27 %.

Taulukossa 1 kuvataan, miten arvioijat (N = 44) tunnistivat puhujittain suomenruotsalaisten ensikielen. Taulukossa esitetään, kuinka usein puhuja tunnistettiin oikein, mutta myös se, kuinka usein puhuja tunnistettiin väärin ja kuinka usein häntä luultiin vironkieliseksi. Viiden puhujan kohdalla yksittäinen arvioija oli maininnut ensikieleksi sekä ruotsin että viron. Nämä tapaukset on merkitty taulukkoon *-merkillä.

TAULUKKO 1. Suomenruotsalaisten puhujien ensikielen tunnistaminen puhujittain

Puhuja	Piti puhujaa vironkielisenä; (väärin) tunnistamisprosentti		Tunnisti puhujan suomenruotsalaiseksi; (oikein) tunnistamisprosentti	
Nainen 1*	17	39 %	11	25 %
Nainen 2	8	18 %	5	11 %
Nainen 3	12	27 %	16	36 %
Nainen 4*	8	18 %	10	23 %
Nainen 5	6	14 %	15	34 %
Mies 1*	13	30 %	2	5 %
Mies 2	10	23 %	7	16 %
Mies 3*	24	55 %	4	9 %
Mies 4*	10	23 %	1	2 %

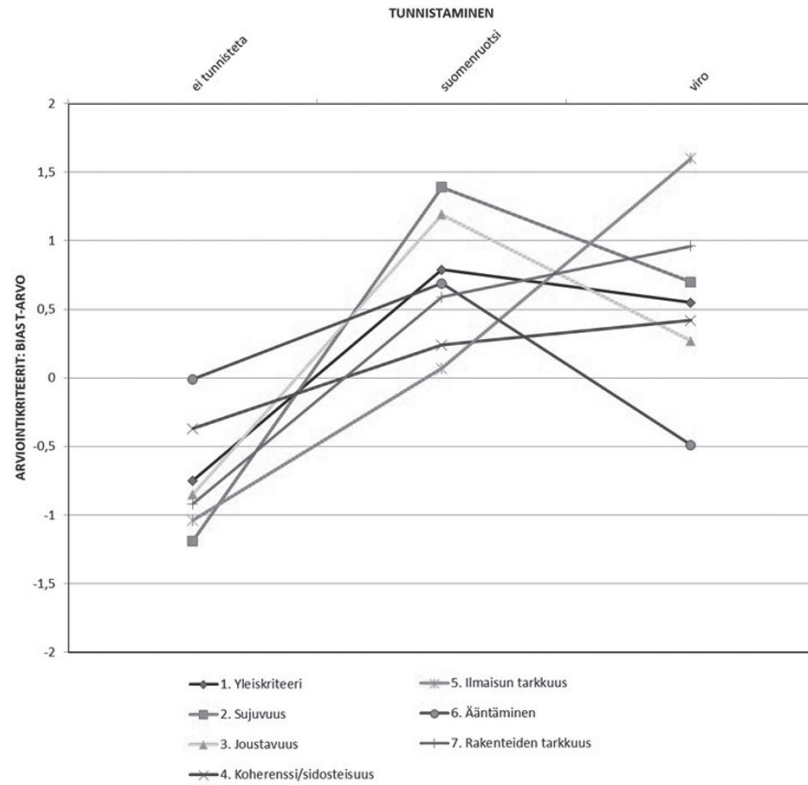
Tunnistamisen vaikeudesta kertoo se, että joidenkin puhujien kohdalla vain muutama arvioija tunnisti ensikielen oikein (esim. Nainen 2, Mies 1, 3 ja 4). Jos tunnistamista tarkastellaan lähemmin vielä yksittäisen puhujan kautta, voidaan havaita, että esimerkiksi informantin "Mies 3" ainoastaan neljä arvioijaa (9 %) tunnisti suomenruotsalaiseksi, mutta jopa 24 arvioijaa (55 %) piti häntä vironkielisenä. Yleisesti ottaen puhujia pidettiin todennäköisemmin ensikieleltään vironkielisinä kuin suomenruotsia puhuvina. Vaikuttaa myös sieltä, että jostain syystä naiset tunnistettiin hieman helpommin ensikieleltään suomenruotsia puhuviksi kuin miehet. Miehet puolestaan oletettiin useammin vironkielisiksi.

4.2. Tunnistamisen vaikutus arviointiin

Kielenkäyttäjien puhumisen taitoa hankkeessa arvioitiin sekä holistisen yleiskriteerin että kuuden analyttisen kriteerin avulla. Analyttiset arviointikriteerit (sujuvuus, joustavuus, ääntäminen ja fonologinen hallinta, ilmaisun tarkkuus, laajuus ja idiomaattisuus ja rakenteiden tarkkuus sekä koherenssi ja sidosteisuus) kuvaavat taitotasolla 1–6 (vrt. EVK tasot A1–C2) yksittäisten kielen piirteiden kehittymistä. Holistinen yleiskriteeri puolestaan sisältää piirteitä näistä kaikista analyttisistä kriteereistä. Normaaleissa arviointitilanteissa arvioijat antavat yleisvaikutelman puhujan taidosta, ja tämän määrittelyssä he voivat käyttää hyväkseen sekä holistista yleiskriteeriä että analyttisiä kriteereitä. Arvioinnin tavoitteena voidaan pitää sitä, että puhujan saama lopullinen taitotaso on näiden kaikkien piirteiden keskiarvo. Arvioijien aineistossa antamien yleisvaikutelmien keskiarvo kahdelle tutkitulle ryhmälle oli hyvin samankaltainen: äidinkielenään suomenruotsia puhuvien keskiarvo oli 4,46 ja viroa puhuvien 4,24 (asteikolla 1–6). Keskiarvot kertovat, että puhujat ovat kielitaidollisesti keskimäärin taitotasolla B2.

Rikkinäistä suomea -hankkeessa arvioijia kuitenkin pyydettiin antamaan yleisvaikutelman lisäksi jokaisesta kriteeristä oma arvionsa, jotta voitiin paremmin saada selville, mikä merkitys eri kielen piirteillä on arvioinnissa. Alla olevasta kuviosta (kuvio 1) on nähtävissä, miten arvioijien antamat arviot eri analyttisille kriteereille vaihtelivat, kun he eivät tunnistanee puhujan ensikieltä, kun he tunnistivat puhujan suomenruotsalaiseksi (oikein) ja kun he tunnistivat puhujan vironkieliseksi (väärin).

Kuvio 1 osoittaa, että puhujan ensikielen tunnistamisella on merkitystä käsityksille puhujan kielitaidosta. Kun arvioijat eivät tunnistanee puhujan ensikieltä, he antoivat hänelle analyttisistä kriteereistä ja holistisesta yleiskriteeristä heikomman taitotasoarvion kuin puhujalle, jonka ensikielen he olettivat tunnistavansa. Kuvion tuloksia tulkitessa on kuitenkin hyvä huomioida, että Facetsin bias-analyysissä tilastollisen merkitsevyydet rajat ovat +2 ja -2, joten mitkään kuvion kriteerit eivät

KUVIO 1. Tunnistamisen vaikutus arviointikriteereiden käyttöön

ylittäneet näitä raja-arvoja. Kuvio kertookin tästä syystä lähinnä eri ryhmien arviointiin liittyvistä trendeistä.

Kriteereiden käytössä oli myös vaihtelua puhujan oletetun ensikielen mukaan. Suomenruotsalaiseksi tunnistettujen kielitaidossa etenkin sujuvuus nousi arvioissa kielitaidon vahvimaksi piirteeksi. Kun taas puhuja tunnistettiin väärin vironkieliseksi, arviot ensinnäkin hieman laskivat ja kriteeri *ilmaisun tarkkuus, laajuus ja idiomaattisuus* erottui parhaimpana kriteerinä. Ääntämistä ja fonologista hallintaa taas pidettiin puhujien heikoimpana taitona.

Vaikka tulokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä, arvioijien arviointikäyttäytymisessä on samoja piirteitä kuin Aholan (2020a) vironkielisten suomenoppijoiden arviointia koskevassa tutkimuksessa. Kun arvioijat tunnistivat vironkielisen oppijan ensikielen, tunnistettu oppija sai paremmat arviot ilmaisun tarkkuudesta, laajuudesta ja idioomaattisuudesta sekä rakenteiden tarkkuudesta kuin ei-vironkieliseksi tunnistettu oppija. Vaikuttaakin siltä, että puhujan pitäminen vironkielisenä vaikuttaa positiivisesti ennen kaikkea sanaston ja rakenteiden hallintaan liittyviin arvioihin. Näiden piirteiden korostuminen arvioinnissa on yhteydessä puhujan kielitaidon tasoon, koska kielitaidon ollessa hyvä vaatimukset sanastollisesta ja rakenteellisesta tarkkuudesta lisääntyvät.

Vironkieliseksi oletettujen puhujien suomen kielen ääntäminen arvioitiin heidän heikoimmaksi taidokseen. Tämä on yllättävä tulos siinä mielessä, että yleensä ääntämisen tuttuus vaikuttaa positiivisesti ääntämisestä annettuihin taitotasoarvioihin (Carey ym. 2011: 215). Lisäksi arvioijien kirjalliset huomiot puhujien ääntämisen taidosta eivät vastanneet annettuja taitotasoarvioita eivätkä ne tukeneet tilastollisia analyyseja, koska huomioissa puhujien ääntämistä kuvailtiin usein jopa äidinkielenomaiseksi ja hyvin kohdekieliseksi. Ääntämisen arvioinnissa pienetkin poikkeamat havaitaan helposti, ja ne paljastavat puhujan herkästi vieraskieliseksi. Koska puhujien tuotoksissa ei havaittu muissa kielen piirteissä paljon puutteita, pienetkin vieraskieliset piirteet ääntämisessä nousivat ehkä korostuneesti esiin, mikä näkyi heikompiina ääntämisen arvioina.

5. Arvioijien perusteluja oletuksilleen suomenruotsalaisten puhujien vironkielisyydestä

Suomenruotsalaiseksi tunnistamisen perusteluissa arvioijat mainitsivat usein sen, että aksentti oli hyvin kevyt, lähes olematon tai että aksentista huolimatta ääntäminen ja intonaatio kuulostivat suomen kielen mukaisilta. Osa kuuli intonaatiossa suomenruotsalaista sointia, mutta arvioijat eivät perustelleet tätä huomiotaan tarkemmin. Muutaman puhujan

kohdalla mainittiin nouseva intonaatio, joka arvioijien mielestä viittasi (suomen)ruotsiin. Parin puhujan kohdalla mainittiin puheessa liudentunut *l*-äänne. Lisäksi ensikieltä perusteltiin muutamilla rakennelipsahduksilla, kuten monikon nominatiivin ja partitiivin norminvastaisella käytöllä. Kaiken kaikkiaan puhujien suomen taitoa pidettiin hyvänä ja luontevana. Kriteereiden ulkopuolisina tekijöinä mainittiin puheen sisältöön liittyviä seikkoja, joiden perusteella puhujan pääteltiin olevan ensikieleltään suomenruotsalainen.

Vironkieliseksi tunnistamisen perusteina taas käytettiin usein ääntämiseen liittyviä prosodisia piirteitä, kuten intonaatiota ja puheen rytmiä. Lisäksi perusteina käytettiin tiettyjen konsonanttien ja vokaalien ääntämiseen liittyviä puutteita. Muutamien puhujien kohdalla myös syntaktiset puutteet katsottiin vironkielisyydestä johtuviksi. Näiden lisäksi arvioijat mainitsivat syyksi oletetulle vironkielisyydelle puhujien puheen sujuvuuden ja sen, että kielitaito on hyvä.

Seuraavaksi tarkastelemme näitä tunnistamiseen vaikuttaneita piirteitä tarkemmin jaottelemalla ne Yleisten kielitutkintojen arviointia ohjaavien analyttisten arviointikriteereiden mukaan. Lisäksi tarkastelemme piirteitä, jotka ovat kriteereiden ulkopuolisia tekijöitä, mutta jotka olivat merkityksellisiä määriteltäessä puhujan ensikieltä.

5.1. Ääntäminen ja fonologinen hallinta

Suullisessa kielitaidossa ääntäminen on hyvin tyypillinen piirre, jonka perusteella puhujan todellinen ensikieli tai oletettu ensikieli tunnistetaan (esim. Kang & Rubin 2009). Ennen kaikkea vieras aksentti on hyvin tunnistettava piirre, vaikka vaikutelma aksentista on usein subjektiivinen havainto ja se voidaan kokea voimakkuudeltaan eriasteisena (Aho ym. 2016). Myös Yleisten kielitutkintojen arvioijat usein perustelivat oletustaan ensikielestä viittaamalla puheessa olevaan aksenttiin tai intonaatioon. Arvioijat kertoivat kirjallisissa huomioissaan havainneensa suomenruotsalaisten puhujien puheessa virolaisen intonaation ja aksentin, jonka perusteella he erehtyivät oletuksissaan puhujan ensikielestä.

Puheessa he kiinnittivät huomionsa ennen kaikkea nousevaan sana- ja lauseintonaatioon: *Virolainen intonaatio, nouseva aksentti; Virolainen nuotti; Viinipullo äännetään kevyesti nousevalla virolaisella aksentilla; Hetkittäin aksentti kuulostaa virolaiselta.*

Suomen kielessä intonaatio on sekä lause- että sanatasolla laskeva, joten nouseva intonaatio on piirre, jota herkästi pidetään vieraskielisenä. Suomenruotsissa intonaatio on kuitenkin samankaltainen kuin suomessa: paino on sanan tai lauseen alussa ja sävelkulku on laskeva. Prosodialtaan suomenruotsi muistuttaaakin enemmän suomea kuin ruotsinruotsia. Suomenruotsi on ruotsin kielen alueellinen variantti, joka eroaa ruotsinruotsista esimerkiksi prosodian ja yksittäisten äänneiden ääntämisen osalta, ja voidaankin sanoa, että suomenruotsin ääntäminen on lähentynyt suomen ääntämistä. Tämän lisäksi suomenruotsissa on joitain sanoja, jotka ovat peräisin suomen kielestä. Intonaatio ei kuitenkaan ole samanlainen kaikilla suomenruotsia puhuvilla, vaan se vaihtelee suomenruotsin eri murrealueilla. (Kautonen 2019: 20–21; Kuronen & Leinonen 2008; Aho & Yli-Luukko 2005: 204, 212; Kuronen 2000: 17.) Esimerkiksi länsirannikon suomenruotsin murteissa on useita prosodisia piirteitä, jotka ovat lähempänä ruotsinruotsia (Aho 2010: 60). Pohjanmaan ja joillekin Turunmaan murteille on ominaista nouseva sävelkulku painotetuissa sanoissa, kun taas eteläisessä suomenruotsissa ja suomenruotsin standardikielessä on laskeva sanaintonaatio (Kuronen & Leinonen 2010: 80–82). Lisäksi Kurosen (2016: 159) tutkimukset osoittavat, että Pohjanmaalla puhuttavalla suomenruotsilla ja viron kielellä on yhtäläisyyksiä; niissä on esimerkiksi samankaltainen nouseva sanaintonaatio. Todennäköisesti tällä samankaltaisuudella on merkitystä sille, miksi arvioijat pitivät suomenruotsalaisia puhujia vironkielisinä.

Puhujilla oli arvioijien mukaan myös yksittäisten äänneiden, kuten vokaalien ja konsonanttien ääntämisessä piirteitä, jotka heistä viittaisivat enemmän vironkielisyyteen kuin johonkin muuhun ensikieleen.

- (1) Jotkut pitkät vokaalit hän lausuu lyhyinä, vokaalit kuulostavat “virolaisilta”.
- (2) Välillä pitkät konsonantit jää lyhyeksi, kuulostaa virolaiselta.

- (3) Konsonanttien kesto silloin tällöin.
- (4) “Sopiva aika”-kohdassa a melko laava ym. pieniä seikkoja, jotka vaikuttavat vähän virolta.
- (5) Puolipitkä kesto viittaa viron kieleen, konsonanttien pehmeämpi ääntämistä.

Suomen ja viron fonologiset järjestelmät muistuttavat toisiaan, minkä vuoksi suomea puhuva virolainen voi puheessaan pääasiassa hyödyntää oman äidinkielen äänneitä (Härmävaara 2009: 16). Arvioijien mainitsemat konsonanttien ja vokaalien kestot ovat kuitenkin melko tavallisia havaintoja vironkielisten ääntämiseen liittyvistä ongelmista suomen kielessä. Ongelmat ovat yhteydessä siihen, että virossa vokaaleilla on kolme kestoastetta: lyhyt, puolipitkä ja ylipitkä, ja suomessa vastaavasti on vain kaksi kestoastetta. Suomen kielen näkökulmasta viron lyhyt äänne vastaa suurin piirtein suomen lyhyttä äännettä, puolipitkä on kestoaltaan suomen lyhyen ja pitkän äänne välissä ja ylipitkä pidempi kuin suomen pitkä äänne. Tavallista kuitenkin on, että etenkin jälkitavuuksissa pitkä vokaali ääntyy usein lyhyenä tai puolipitkänä (Jääskeläinen 1997: 75). Tämä on yhteydessä siihen, että viron kielessä jälkitavuuksissa on tavallisesti lyhyt vokaali. Tällaiset omasta kielestä puuttuvat fonologiset piirteet ovat usein kielenoppijalle vaikeita oppia. (Härmävaara 2009: 56.)

Suomenruotsissa vokaalit eivät määrältään eivätkä kestoaltaan vastaa täysin suomen kielen vokaaleita (Kautonen 2019: 22), mutta vokaaleiden määrään ja kestoan vaikuttavat myös murrealueet (Ivars 2015: 91). Suomenruotsissa on kuitenkin suomen tapaan vain lyhyitä ja pitkiä vokaaleita, mutta niiden kesto on yhteydessä sanapainoon. Suomessa äänne kesto on yhteydessä sanan merkitykseen, ja sanojen kirjoitusasu kertoo vokaalin pituudesta: sana yhdellä vokaalin kirjainmerkillä viittaa lyhyeen vokaaliin ja kaksi perättäistä vokaalia pitkään vokaaliin. Vokaalien osalta suomenruotsalaisilla ei kuitenkaan ole suuria ongelmia suomen ääntämisessä. Eräs arvioija totesikin yhdestä tunnistamastaan suomenruotsalaisen puhujan ääntämisestä, että *mikään erityinen äänne ei tuottanut vaikeuksia, joten todennäköisesti lähtökielestä löytyy suunnilleen samat foneemit.*

Konsonanttien ääntämisessä vironkielisille on yleensä vaikeuksia erottaa suomen kielen soinnittomat ja soinnilliset klusiilit (p - b , t - d ja k - g), koska virossa g , b ja d eivät äännearvoltaan vastaa vieraiden kielten soinnillisia klusiileja (Jääskeläinen 2003: 34). Merkittäväksi ääntämisvaikeuksia aiheuttavaksi tekijäksi virolaisille suomenpuhujille on osoittautunut näistä edellä mainituista ennen kaikkea suomen d -äänne, jonka arvioijatkin mainitsivat tunnistavansa puheesta: *d-t, mutta myös muu astevaihtelu; virolainen d / t*. Klusiilien d - t -astevaihteluun liittyvät ongelmat ääntämisessä vaikuttavatkin olevan arvioijille varsin tyypillinen ääntämiseen liittyvä piirre, josta he “tunnistavat” vironkielisen suomenpuhujan (myös Ahola 2020a). Myös suomenruotsalaiset ääntävät joissakin suomenruotsin murteissa d -kirjaimen soinnittomana t -äänteenä (Kuronen 2022, 2018; Ringen & Suomi 2012).

Arvioijat kuulivat puhujien l -äänteen myös suomen l -äännettä liudentuneempana: *Liudennus esim. sanassa jalkapallo ja neljä*. Konsonanttien ääntämisessä keskeisimpiä eroja suomen ja viron kielen välillä on konsonanttien palataalistuminen. Suomen kielestä poiketen viron kielessä konsonantit l , n , s ja t palataalistuvat tietyin ehdoin. (Härmävaara 2009: 20.) Pohjanmaalla puhuttavan suomenruotsin l -äänne on taas retrofleksinen, jolla on foneettinen yhtäläisyys palatalisoituneeseen l -äänteeseen. Äänteet ovat foneettisesti lähellä toisiaan, mutta yhtäläisyshavainnon taustalla todennäköisesti on kuitenkin se, että l -äänne on jollain tavalla suomen kielestä “poikkeava”. (Kuronen 2022, 2016: 159.) Vaikka l -äänne yleensä yhdistettiin vironkielisiin suomenpuhujiin, yksi arvioija tunnisti suomenruotsalaisen puhujan juuri tästä äänteestä: *aksentti (österbotten) ja l-äänne*. Todennäköisesti tällä arvioijalla oli enemmän kokemusta suomenruotsalaisista oppijoista, koska yksittäisiin äänteisiin liittyvät tiedot vaativat yleensä kokemusta kyseisen ensikielen oppijoista.

Arvioijat eivät maininneet ainoastaan ääntämisen puutteita, vaan usein perusteluna puhujan vironkielisyydelle ja myös suomenruotsalaisuudelle oli se, että ääntäminen oli hyvää ja kohdekielistä.

- (6) Ääntäminen ja intonaatio olivat niin lähellä suomea (oliko viron vaikutusta, esim. genetiivimuodossa -tten?).
- (7) Ääntämisen kohdekielen mukaisuus ja intonaation luontevuus viittavat viroon; Vaikea arvioida, koska aksenttia kuulee hyvin vähän.
- (8) Ääntäminen on tosi lähellä äidinkielistä; Vaikea sanoa, koska ääntämisessä ei ollut mitään suuria ongelmia.

Tämän tutkimuksen tulokset tukevatkin Kurosen (2016: 158) päätelmiä siitä, että puhujia pidetään vironkielisinä suomenruotsalaisten sijaan hyvän kielitaidon ja ääntämisen vuoksi. Kurosen tutkimuksessa pyydettiin 93:a suomenkielistä arvioimaan suomea puhuvien suomenruotsalaisten (N = 6) ensikieli. Tulokset osoittivat, että kuulijat pitivät 38 %:a suomenruotsalaisista puhujista ensikieleltään vironkielisinä. Syyksi Kuronen mainitsi, että suomenruotsi on foneettisesti melko samankaltainen suomen kanssa, joten kuulijat eivät tunnistaneet puhujien suomen kielestä mitään vahvaa vierasta korostusta. Näin ollen viroa oli helppo ehdottaa ensikieleksi, koska parempaakaan vaihtoehtoa ei ollut. Lisäksi virolaiset taitavat usein suomen kielen hyvin ja he muistuttavat siten ryhmänä suomenruotsalaisia. Nämä kaksi tekijää Kurosen mukaan vaikuttivat siihen, että kuulijat päätyivät esittämään puhujia vironkieliksi. Kuitenkin 27 % vastanneista ehdotti ruotsia puhujien ensikieleksi, mikä kertoi siitä, että tietyt kuulijat tunnistivat tietyt puhujat juuri suomenruotsalaisiksi.

Suomenruotsalaisten puhujien suomen oppimisen aloitusikä vaikuttaa siihen, miten paljon heillä on vierasperäistä aksenttia tai ensikielen vaikutusta puheessa. Vaikka monet suomenruotsalaiset ovat aloittaneet suomen opiskelun aikaisin, heillä on puheessaan suomalaisen korvaan vieraalta kuulostavia piirteitä. Heillä on kuitenkin usein vähemmän vieraskielisiä vaikutteita puheessaan kuin suomalaisen kieliyhteisön ulkopuolelta tulleilla ja myöhemmin suomen kieltä oppineilla. (Kuronen & Kautonen 2018.) Vironkielisillä taas ei välttämättä kaikilla ole taustalla suomen kielen opiskelua, mutta heidän kielitaitonsa on voinut kehittyä muulla tavoin varsin kohdekielenomaiseksi (Honko ym. 2021). Tästä syystä todennäköistä on, että myös vironkielisten

suomenoppijoiden joukossa on sellaisia, jotka suomenkieliset määrittelevät “syntyperäiseksi” puhujiksi.

Kurosen ja Kautosen mukaan (2018) syntyperäisyyden kategoria on sumearajainen. He kuvaavat syntyperäisyyden janana, jonka toisessa päässä ovat ensikieleltään yksikieliset suomenpuhujat ja toisessa päässä suomalaisen kieliyhteisön ulkopuolella varttuneet puhujat. Tämän janan keskiosaan he asettavat ensikieleltään suomenruotsalaiset puhujat. Tutkimuksemme mukaan tähän ryhmään voidaan sijoittaa myös vironkieliset. Kuten aikaisemmat arvioijien kirjalliset kommentit osoittavat, he päätyivät määrittelemään suomenruotsalaiset puhujat vironkielisiksi juuri sen vuoksi, että vironkielisten kielitaito oli erittäin hyvä ja kohdekielenomainen: *Hyvin sujuvat puhujat tuntuvat usein tulevan virosta.*

5.2. Sujuvuus

Sujuvuus on yksi yleisimmin käytetyistä kriteereistä puhumisen arvioinnissa. Sujuvuus voidaan määritellä eri tavoin: sillä voidaan tarkoittaa sitä, että puhe on yhtäjaksoista ja etenevää eikä sisällä liiaksi taukoja ja puheen uudelleen aloituksia, mutta sujuvuudella voidaan viitata myös yleisesti hyvään kielitaitoon (esim. Huhta ym. 2020; Skehan 2009). Sujuvuuden yhdistäminen hyvään kielitaitoon tuli arvioijien kirjallisissa kommentteissa esiin siten, että sekä suomenruotsalaisten että vironkieliseksi oletettujen puhujien kielitaitoa kuvattiin adjektiiveilla, kuten luonteva, helposti ymmärrettävä ja äidinkielenomainen (myös Ahola 2020a, 2022). Kiinnostavaa oli, että kun arvioijat tunnistivat ensikielen oikein (suomenruotsi) tai kun heidän oletuksensa ensikielestä oli väärin (viro), he kuitenkin perustelivat vastauksensa varsin samankaltaisesti:

- (9) Erittäin sujuva ja idiomaattinen (suomenruotsi) - idiomaattinen ja sujuva puhetapa (viro)
- (10) Puhuja kuulostaa luontevalta, melkeinpä natiivilta (suomenruotsi) - hyvin lähellä äidinkielistä (viro)

- (11) En kuule vierasta korostusta. Puhekieli on erittäin idiomaattista, monipuolista ja tarkoituksenmukaista (suomenruotsi) - Taitavaa kielenkäyttöä, eikä vierasta korostusta juurikaan (viro)

Arvioijat eivät aina edes kuulleet puheessa mitään virolaisuuteen viittavaa, mutta pelkkä puheen sujuvuus riitti oletukseen siitä, että puhujan ensikieli olisi viro:

- (12) Viro on arvaus sujuvuuden takia, vaikea sanoa muutakaan kieltä.
(13) Ei varsinaisesti kuulosta virolaiselta, mutta ajattelin, että on niin sujuva ja luonteva, että lähtökieli voisi olla viro.
(14) Hyvin sujuvat puhujat tuntuvat usein tulevan virosta.

Suomenruotsalaiset puhujat tunnistettiin myös sujuvuudesta, mutta joskus lisäksi siitä, että kieli kuulosti joskus jopa liian huolitellulta: *Puhuu melko kirjakielisesti (mm. possessiivisuffiksit käytössä, verbien me-persoonataivutus, hän-pronomini); Pieni epäluontevuus intonaatiossa ja siinä, että puhuu niin kirjakielisesti.*

5.3. Rakenteiden tarkkuus ja sanasto

Rakenteelliset ja sanastolliset puutteet ovat varsin tyypillisiä kielen piirteitä, joihin arvioinnissa ja opetuksessa kiinnitetään huomiota. Myös suomenruotsalaisten kohdalla arvioijat nostivat esiin rakenteissa ja sanastossa havaitsemiaan puutteita. Puutteita kuvattiin kuitenkin lähinnä lipsahduksina ja viestinnän näkökulmasta merkityksettömiä. Samoin Aholan (2020a) vironkielisten suomenoppijoiden arviointiin liittyvässä tutkimuksessa arvioijat nimittivät vironkielisten tuotoksissa ilmenneitä rakenteellisia ja sanastollisia puutteita lipsahduksiksi. Käytämällä määritelmää "lipsahdus" haluttiin korostaa oppijoiden hyvää ja lähes virheetöntä suomen taitoa. Vastaava ilmiö tuli tässäkin tutkimuksessa esiin, kun arvioijat perustelivat suomenruotsalaisen puhujan olevan vironkielinen: *Yksi ainoa lipsahdus "lastet" viittaisi viron kieleen, mutta mielestäni puheessa ei ollut muita virolaisuuksia - toisaalta puheen tuottamisen sujuvuus ja vaivattomuus voisivat viitata vironkieliseen*

puhujaan. Vahva sanastollinen ja rakenteellinen osaaminen oli yksi tyyppillisistä piirteistä, joiden perusteella puhujat ajateltiin vironkielisiksi: *Virheet melko pieniä ja viestinnän näkökulmasta merkityksettömiä*.

Puutteiden vähäisyys korostui siinä, että arvioijat mainitsivat huomioissaan yleensä vain yhden kielellisen puutteen puheessa. Yksi kohdekielestä poikkeava piirre kuitenkin riitti tekemään päätelmän puhujan ensikielestä, ja yleensä juuri vironkielisyydestä: *Minulla on "pienet lapset"; Predikatiivi / objekti ei suomalaista; Joitakin viron muotoja esiintyi; Rakenteiden käyttö viitanee viron kieleen, esim. aika ei riittää*. Myös ne arvioijat, jotka tunnistivat suomenruotsalaiset puhujat oikein, perustelivat olettamustaan ensikielestä pienten kielellisten lipsahdusten kautta: *Yksi astevaihteluvirhe vain rakenteissa, senkin korjasi seuraavassa kohdassa samassa sanassa; Leipoa: on leivonut - astevaihtelu on ainut rakennevirhe, jonka havaitsin, mutta se saattaisi lipsahtaa suomalaisellekin nuorelle*.

Rakenteellisia puutteita esiintyy etenkin silloin, kun lähdekielen ja kohdekielen sanojen taivutus poikkeaa toisistaan. Vironkielisillä puutteita esiintyy tyyppillisesti etenkin silloin, kun nominien tai verbien sanavartalot ovat samankaltaisia kohdekieleessä, mutta taivutus erilainen. Parhaiten rakenteellisesta näkökulmasta onnistutaan sellaisten sanojen taivutuksessa, joissa virossa ja suomessa on samanlainen taivutus ja sanavartalo. (Kaivapalu 2005: 273.) Oppija hyötyy kielten samankaltaisuuksista vain silloin, kun hän itse havaitsee, mitkä elementit kielissä muistuttavat toisiaan ja kuinka yhdenmukaisesti niitä käytetään. Suomea käyttäessään vironkieliset tukeutuvat useammin kielten välisiin samankaltaisuuksiin sanavartaloitten, taivutuspäätteiden ja monikon tunnusten kohdalla. (Kaivapalu 2020: 223–226.)

Arvioijat mainitsivat kirjallisissa huomioissaan tehneensä oletuksen suomenruotsalaisten puhujien vironkielisyydestä myös sanaston perusteella: *sanasto, sanat ja sanojen taivutus*. Perustelua ei ollut kuitenkaan tarkennettu esimerkein, mikä antaa tilanteesta sellaisen kuvan, että todellisuudessa sanastolliset piirteet eivät luoneet kovin vahvaa pohjaa oletuksille. Sen sijaan sanastolla oli merkitystä ensikielen tunnistamisessa oikein. Suomenruotsia ensikielenään puhuvat tunnistettiin varsin

vähäisten sanastollisten vihjeiden kautta: *“hyvällä tuulella” kuulosti ruotsalaiselta; päädyin arvaamaan ruotsia siksi, että näytteen lopussa puhuja käytti ilmaisua “tykkää, että” merkityksessä ‘on sitä mieltä, että’; “pikkukeksejä” (vrt. smäkakor).*

5.4. Arviointikriteereiden ulkoiset tekijät

Testiarviointia ohjaavat sitä varten laaditut kielitaidon eri tasoja kuvaavat arviointikriteerit. Yleisten kielitutkintojen arviointikriteereissä kielitaidon kehittyminen on kuvattu yksittäisten kielen piirteiden kautta mutta niiden lisäksi holistisen yleiskriteerin avulla. Arvioitaessa osallistujan tuotosta arvioijan tulee verrata hänen taitoaan näihin kirjallisiin kuvauksiin ja pyrkiä perustelemaan arviointipäätöksensä mahdollisimman monen arviointikriteerin kautta. Vaikka arvioijat pyrkivät noudattamaan testijärjestelmän viitekehyksiä arviointipäätöksiä tehdessään, todellisuudessa arviointiin sekoittuu joskus arviointikriteereiden ulkopuolisia tekijöitä (esim. Ahola 2022; Lumley 2005). Arviointi on inhimillistä toimintaa, johon vaikuttavat myös arvioijan henkilökohtaiset kriteerit, kuten mieltymykset, käsitykset erilaista oppijaryhmistä ja eri kielitaidon piirteiden arvostukset (esim. Ahola 2022; Kang 2008).

Ensivaikutelma oppijan taidosta on yksi arviointikriteereiden ulkopuolinen kriteeri arviointiprosessissa. Yleensä ensivaikutelmaa käytetään arvioinnin perusteena, jos arviointikriteereistä ei löydy sopivia kuvauksia oppijan taidosta (Lumley 2005), mutta sen käyttö voi liittyä lisäksi oppijan tapaan tuottaa puhetta (Ikävalko 2013) tai tuotoksen sisältöön (esim. Eckes 2009; Brown 2007). Kielellisistä piirteistä ensivaikutelmaan yhdistyvät tavallisesti oppijan puheen sujuvuus (Pollitt & Murray 1996) ja ymmärrettävyys. Koska suomenruotsalaisia ja vironkielisiä pidettiin hyvinä suomenpuhujina, ymmärrettävyys ei ollut merkittävä kriteeri heitä arvioitaessa (myös Ahola 2020a). Sen sijaan sujuvuus oli tärkeä kielellinen piirre määriteltäessä sekä puhujan kielitaitoa että ensikieltä, mutta ensivaikutelmaa perusteltiin myös tunteen ja kokemuksen kautta: *Puhuja kuulostaa virolaiselta; Ei mikään tietty kielenpiirre, vaan*

enemmän yleisvaikutelma; Puheessa en kuule varsinaisia virolaisuuksia tai venäläisyyksiä, se on vain tunne; Kokemus.

Tunteisiin ja vaikutelmiin liittyvät piirteet ovat tyypillisiä arviointiin liittyviä inhimillisiä ja subjektiivisia piirteitä, jotka ovat yhteydessä ennen kaikkia arvioijien henkilökohtaisiin käsityksiin ja kokemuksiin oppijoista (esim. Ahola 2022). Vaikutelmien henkilökohtaisuudesta tutkimuksemme aineistossa kertoo se, että arvioijat tarttuivat ensikieltä määritellesään puheessa esiin tulleisiin sisällöllisiin yksityiskohtiin: *Kun mennään vierailulle, otan mukaan kukkia, virolainen tapa ainakin; Vie aina tuliaisia.* Esimerkit kertovat muutaman arvioijan käsityksestä, että virolaisilla on tapana viedä aina tuliaisia, ja yleensä kukkia vierailulle mennessään. Päätelmiä ensikielestä tehtiin myös muista puhujien tuotoksissa kertomista asioista. Arvioijat mainitsivat perusteluina puhujien vironkielisyydelle muun muassa sen, että kulttuurisesti ja maantieteellisesti lähellä olevat vironkieliset ovat *sujahtaneet suomalaiseseen elämänmenoon ja -tyyliin (rakentanut talon)* ja että heillä on *samanlaisia vapaa-ajan harrastuksia kuin suomalaisilla: mökkeilyä (saarella), sorsastusta.* Edellisissä lauseissa arvioijat ilmaisevat tietojaan siitä, että useat vironkieliset asuvat ja käyvät töissä Suomessa. He myös käyttivät vironkielisten Suomessa asumista ja työskentelyä perusteena oletukselleen puhujien ensikielestä:

- (15) Puhuja on ollut kyllä pitkään Suomessa, joten lähtökielen vaikutus tai kuuluminen puheessa on mitätöntä.
- (16) Puheessa ei selviä vironkielisyyksiä esiintynyt, voisi olla alkuperältään minkämaalainen tahansa, on todennäköisesti käynyt suomalaista peruskoulua.
- (17) Kielitaito niin hyvä ja kohdekielenomainen, että puhujan on täytynyt joko asua ikänsä ko. kielialueella (suomenruotsi). Toisaalta myös pitkään Suomessa asunut vironkielinen voisi tulla kyseeseen.

Arvioijat myös ilmaisivat käsityksiään siitä, että vironkielisten kielitaito on niin kohdekielenomainen, koska oman äidinkielen vaikutus on vähentynyt pitkän Suomessa oleskelun tai opiskelun vuoksi. Mielenkiintoista arvioijien lausumissa oli se, että kohdekielenomainen kielitaito

yhdistetään voimakkaasti maassa pitkään asumiseen (myös Ahola 2022). Oleskeluajan lisäksi viron samankaltainen typologinen rakenne suomen kanssa mainitaan tekijäksi, jolla nähdään olevan vaikutusta puhujien hyvään suomen kielen taitoon: *Kokemukseni mukaan näin kohdekielenomainen puhe on aikuisilla (= aikuisena kielen oppineilla) mahdollista vain, jos lähtökieli on lähisukukieli; Ääntäminen niin lähellä suomea, että puhujan voisi kuvitella olevan äidinkieleltään lähisukukielen.* Vaikuttaa siltä, että etenkin kohdekielinen ääntämisen taito voi olla mahdollista vain tietyille puhujaryhmille.

Kuten edellä olevista kommentteista näkyy, arvioijilla on tietoa siitä, mitä ensikielen ryhmiä suomen kielen tutkintoihin osallistuu ja miten eri ensikieliset oppijat osaavat suomen kieltä. Suomenruotsalaiset ovat kuitenkin pieni osallistujaryhmä suomen tutkinnoissa, joten arvioijille ei välttämättä edes tullut mieleen ensikieltä määritellessään, että heitäkin tutkintoihin osallistuu. Vironkieliset taas ovat suomenruotsalaisia suurempi ensikielen ryhmä, ja lisäksi arvioijat pitävät heitä yleisesti hyvinä suomenoppijoina (Ahola 2020a). Todennäköisesti näiden syiden vuoksi arvioijat joidenkin puhujien kohdalla kallistuivat oletuksissaan enemmän vironkielisiin puhujiin kuin suomenruotsalaisiin, kun aksentti ja intonaatio oli melko kohdekielinen ja kielitaito oli hyvä.

6. Lopuksi

Ensikielen tunnistaminen tapahtuu tavallisesti jo varsin vähäisten kielellisten vihjeiden avulla (Flege 1988). Tämänkin tutkimuksen perusteella muutamat kielelliset vihjeet, kuten vähäiset puutteet ääntämisessä, rakenteissa ja sanastossa vaikuttivat oletuksiin puhujan ensikielestä. Jo varsin pienestä ääntämisen piirteestä, kuten *l*-äänteestä tehdään päätelmä puhujan ensikielestä. Tutkimus myös osoittaa sen, että ensikielen tunnistaminen ei ole helppoa ja että usein oletettu ensikieli on väärä, etenkin jos puhujien kielitaito on jo hyvällä tasolla. Kun kielitaito on hyvä, kielellisiä vihjeitä lähtökielestä havaitaan puheessa vähemmän, jolloin ensikielen tunnistaminen vaikeutuu.

Suomenruotsia ja viroa äidinkielenään puhuvia suomenoppijoita yhdistää tutkimuksemme mukaan erityisesti se, että heitä pidetään hyvinä suomen kielen taitajina – ja heillä on myös tutkintotulosten mukaan hyvä suomen kielen puhumisen taito: suomen keskitason tutkintoon osallistuneista (2012–2021) suomenruotsalaisista 60 % saavuttaa taitotason 4 (B2), ja vironkielisistä taitotason 4 saavuttaneita on 67 %. Mielenkiintoista tutkimustuloksissa oli lisäksi se, että vaikka suomalaisina kuvittelemme tunnistavamme suomenruotsalaiset suomea puhuvat, tutkimuksemme mukaan heidät usein kuiteinkin sekoitetaan vironkielisiin suomenpuhujiin. Syynä tähän oli ensinnäkin se, että arviointia tehneet suomen opettajat eivät välttämättä osanneet odottaa, että tutkintoon osallistuu suomenruotsalaisia. Toinen syy on se, että kielitaidollisesti suomenruotsalaiset ja vironkieliset muistuttavat toisiaan. Hyvinä suomen puhujina he tuottavat puhetta yleensä sujuvasti ja rakenteellisia ja sanastollisia puutteita on verrattain vähän. Ääntämisessä on eroja, mutta molempien ryhmien ääntämisen taitoa arvioijat kuvailivat varsin kohdekieliseksi. Tutkimus osoittaa myös, että suomenruotsalaisen suomenpuhujan murretausta voi vaikuttaa siihen, että hän kuulostaa vironkieliseltä suomenpuhujalta.

Tutkimuksen tuloksia arvioitaessa on hyvä huomioda, että aineistoa kerättyä arvioijilta pyydettiin oletusta puhujan ensikielistä. Tällä oli varmasti vaikutusta siihen, että arvioijat kiinnittivät normaalia enemmän huomioita puhujien ääntämiseen. Normaalissa arviointitilanteessa ensikieltä ei kysytä, mutta aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Carey ym. 2011; Derwing & Munro 1997) on kuitenkin todettu, että arvioijat kiinnittävät huomiota oppijoiden ensikieleen suorituksia arvioidessaan. Tästä syystä ääntämisen vahvuuksia ja heikkouksia havainnoidaan – ja usein ääntäminen on vielä ensimmäinen piirre, joka arvioitavan taidosta huomataan. Ääntämisen tärkeys nousi tässäkin tutkimuksessa esiin, koska pääosin sen perusteella arvioijat tekivät päätelmiä puhujien ensikielestä, ja yksittäisenä kriteerinä ääntämisen taito myös vaikutti arviointiin. Vaikka arvioijat pitivät suomenruotsalaisia vironkielisinä, tällä ei ollut negatiivisia vaikutuksia käsityksiin

puhujan kokonaistaidosta, vaan ennemminkin se näyttäytyi positiivisena ilmiönä.

Kielitaidon arvioinnin laatu rakentuu monista tekijöistä. Kun on kyse tutkintojärjestelmästä, jonka tutkintotuloksilla on merkittävä vaikutus tutkinnon suorittajan elämään, ovat tämänkaltaiset tutkimukset tärkeä osa järjestelmän laadunvarmistusta. Tutkintojärjestelmän näkökulmasta tämän tutkimuksen tulokset kertovat arvioinnin oikeudenmukaisuudesta ja luotettavuudesta.

Lähteet

- Aho, Eija 2010. Spontaanin puheen prosodinen jaksottelu. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6405-0>
- Aho, Eija, Minnaleena Toivola, Fred Karlsson, Mietta Lennes 2016. Aikuisten maahanmuuttajien suomen ääntämisestä. – Puhe ja kieli 32, 77–96.
- Aho, Eija, Eeva Yli-Luukko 2005. Intonaatiojaksoista. – Virittäjä 109 (2), 201–220.
- Ahola, Sari 2020a. Sujuvaa, mutta viron kielen vaikutusta – Yleisten kielitutkintojen arvioijien käsityksiä vironkielisten suomenoppijoiden suullisesta taidosta. – Virittäjä 124 (2), 217–242. <https://doi.org/10.23982/vir.79831>
- Ahola, Sari 2020b. Yleisten kielitutkintojen arvioijien käsityksiä thainkieliseksi tunnustettujen suomenoppijoiden suullisesta taidosta. – Puhe ja kieli 40 (4), 203–224. <https://doi.org/10.23997/pk.103307>
- Ahola, Sari 2022. Rimaa hipoen selviää tilanteesta: Yleisten kielitutkintojen suomen kielen arvioijien käsityksiä kielitaidon arvioinnista ja suullisesta kielitaidosta. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/79505>
- Brown, Annie 2007. An investigation of the rating process in the IELTS oral interview. – Lynda Taylor, Peter Falvey (eds.). IELTS Collected Papers: Research in Speaking and Writing Assessment. Studies in Language Testing 19. Cambridge: Cambridge University Press, 98–139.
- Carey, Michael, David Robert H. Mannel, Peter K. Dunn 2011. Does a rater's familiarity with a candidate's pronunciation affect the rating in oral proficiency interviews? – Language Testing 28 (2), 201–219. <https://doi.org/10.1177/0265532210393704>
- Derwing, Tracey M., Murray J. Munro 1997. Accent, intelligibility, and comprehensibility. evidence from four L1s. – Studies in Second Language Acquisition 19 (1), 1–16. <https://doi.org/10.1017/S0272263197001010>

- Eckes, Thomas 2009. On common ground? How raters perceive scoring criteria in oral proficiency testing. – Annie Brown, Kathryn M. Hill (eds.). *Tasks and Criteria in Performance Assessment: Proceedings of the 28th Language Testing Research Colloquium*. Series Language Testing and Evaluation. Frankfurt: Peter Lang D., 43–73.
- Flege, James E. 1988. The production and perception of foreign language speech sounds. – Harris Winitz (ed.). *Human Communication and its Disorders*. Norwood, NJ: Ablex, 224–401.
- Honko, Mari, Sari Ahola, Tuija Hirvelä. 2021. Vironkielisten osallistujien kielitaito Yleisten kielitutkintojen suomen kielen testissä. – *Lähivördlusi. Lähivertailuja* 31, 114–152. <http://dx.doi.org/10.5128/LV31.04>
- Huhta, Ari, Heini Kallio, Sari Ohranen, Riikka Ullakonoja 2020. Fluency in Language Assessment. – Pekka Lintunen, Maarit Mutta, Pauliina Peltonen (eds.). *Fluency in L2 Learning and Use*. *Second Language Acquisition* 138. Bristol: *Multilingual Matters*, 129–145. <https://doi.org/10.21832/9781788926317-011>
- Hyvönen, Sonja, Annika Westerholm 2016. Elevernas språkbakgrund i årskurs 1–6 i de svenskspråkiga skolorna. – Annika Westerholm, Gun Oker-Blom (red.). *Språk i rörelse – skolspråk, flerspråkighet och lärande*. *Guider och handböcker* 2016:4. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen. https://www.opf.fi/sites/default/files/documents/sprak_i_rorelse.pdf (7.3.2022).
- Härmävaara, Hanna-Ilona 2009. Vokaalien keston variaatio virolaismuuttajien puhe-suomessa. Pro gradu -tutkielma. Suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos, Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe200906041592>
- Ikävalko, Eeva-Kaisa 2013. Kuuntelijoiden arvioita ei-natiivista puhettavasta ja puhujasta. – Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201305231758>
- Ivars, Ann-Marie 2015. Dialekter och småstadsspråk. – *Svenskan i Finland – i dag och i går* 1:1. *Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland* 798. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Jääskeläinen, Inkeri 1997. Virolaisten kielellinen ja kulttuurinen sopeutuminen Suomeen. Pro gradu -tutkielma. Itämerensuomalaisten kielten laitos, Helsingin yliopisto.
- Jääskeläinen, Inkeri 2003. Äännevariaatioita virolaismuuttajien puhe-suomessa. – Pirkko Muikku-Werner, Hannu Remes (toim.). *VIRSU: Viro ja suomi: kohdekielet kontrastissa*. *Lähivertailuja* 13. Joensuu: Joensuun yliopistopaino, 33–44.

- Kaivapalu, Annekatrin 2005. Lähdekieli kielenoppimisen apuna. *Jyväskylä studies in humanities* 44. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:951-39-2391-6>
- Kaivapalu, Annekatrin 2020. Viron ja suomen samankaltaisuuden vaikutus lähisukukielen oppimiseen ja virolaisten ja suomalaisten kanssakäymiseen. – Rolle Alho, Kaja Kumer-Haukanömm (toim.). *Liikkuvuus, muuttoliike ja yllirajaiset suhteet Suomen ja Viron välillä*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 220–236.
- Kang, Okim 2008. Ratings of L2 oral performance in English: Relative impact of rater characteristics and acoustic measures of accentedness. – *Spain Fellow Working Papers in Second or Foreign Language Assessment* 6, 181–205.
- Kang, Okim, Donald L. Rubin 2009. Reverse linguistic stereotyping: Measuring the effect of listener expectations on speech evaluation. – *Journal of Language and Social Psychology* 28, 441–456. <https://doi.org/10.1177/0261927X09341950>
- Kautonen, Maria 2019. *Finskspråkiga inlärares uttal av finlandssvenska i fritt tal på olika färdighetsnivåer*. Doctoral dissertation. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7778-8>
- Krippendorff, Klaus 2004. *Content Analysis: An Introduction to its Methodology*. 2. ed. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.
- Kuronen, Mikko 2000. *Vokaluttalets akustik i sverigesvenska, finlandssvenska och finska*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. <urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4093-5>.
- Kuronen, Mikko 2014. Bryter finlandssvenskarna när de talar finska? – *Folkmålsstudier* 52, 77–106.
- Kuronen, Mikko 2016. Uttal av S2-finska med fokus på svenskspråkiga talare. – *Puhe ja kieli* 36 (3), 147–174.
- Kuronen, Mikko 2022. *Sähköpostikeskustelu* 31.3.
- Kuronen, Mikko, Maria Kautonen 2018. Foneettisten piirteiden ja vieraan aksentin yhteydestä suomen kielessä. – *Lähivörldusi. Lähivertailuja* 28, 207–241. <https://doi.org/10.5128/LV28.06>
- Kuronen, Mikko, Kari Leinonen 2008. *Prosodiska särdrag i finlandssvenska*. – M. Nordman, S. Björklund, C. Laurén, K. Mård-Miettinen, N. Pilke (red.). *Svenskans beskrivning 29. Skrifter utgivna av Svensk-Österbottniska samfundet nr 70*. Vasa: Svensk-Österbottniska samfundet, 161–169.
- Kuronen, Mikko, Kari Leinonen 2010. *Svenskt uttal för finskspråkiga. Teori och övningar i finlandssvenskt och rikssvenskt uttal*. Tampere: Juvenes.

- L 1997/731. Suomen perustuslaki 1999/731. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731> (30.3.2022).
- Lindström, Jan 2003. Syntaksia suomenruotsalaisittain. – *Virittäjä* 107 (4), 545–567.
- Lumley, Tom 2005. *Assessing Second Language Writing: The Rater's Perspective*. New York: Peter Lang.
- Nummela, Yvonne, Annika Westerholm 2020. “Det är bra att börja i tid” – undervisningen i finska i de svenskspråkiga skolorna. *Rapporter och utredningar* 2020:5. Utbildningsstyrelsen. https://www.opf.fi/sites/default/files/documents/det_ar_bra_att_borja_i_tid.pdf (7.3.2022).
- Opetushallitus 2014. *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*.
- Orr, Michael 2002. The FCE Speaking test: Using rater reports to help interpret test scores. – *System* 30 (2), 143–154. [https://doi.org/10.1016/S0346-251X\(02\)00002-7](https://doi.org/10.1016/S0346-251X(02)00002-7)
- Pollitt, Alastair, Neil Murray 1996. What raters really pay attention to. – Michael Milanovic, Nick Saville (eds.). *Performance Testing, Cognition and Assessment*. Cambridge: University of Cambridge Local Examinations Syndicate and Cambridge University Press, 74–91.
- Ringén, Catherine, Kari Suomi 2012. The voicing contrast in Fenno-Swedish. – *Journal of Phonetics* 40 (3), 419–429. <https://doi.org/10.1016/j.wocn.2012.02.010>
- Selvi, Ali Fuad 2019. Qualitative content analysis. – Jim McKinley, Heath Rose (eds.). *The Routledge Handbook of Research Methods in Applied Linguistics*. London: Routledge, 440–452. <https://doi.org/10.4324/9780367824471-37>
- Skehan, Peter 2009. Modelling second language performance: Integrating complexity, accuracy, fluency, and lexis. – *Applied Linguistics* 30 (4), 510–532. <https://doi.org/10.1093/applin/amp047>
- SVT 2021 = Suomen virallinen tilasto. Väestörakenne [verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html> (7.2.2022).
- Telve, Keiu 2020. Pendelöinnin vaikutus lähisuhteisiin Suomessa työskentelevien virolaismiesten esimerkin mukaan. – Rolle Alho, Kaja Kumer-Haukanömm (toim.). *Liikkuvuus, muuttoliike ja ylijäiset suhteet Suomen ja Viron välillä*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 157–169.

***There is so little foreign accent that I am guessing Estonian* – The National Certificates Finnish raters' perceptions of L1 Finland-Swedish speakers' oral Finnish**

SARI OHRANEN, SARI AHOLA

University of Jyväskylä

This research studies the perceptions the National Certificates Finnish raters (N = 44) have on L1 Finland-Swedish speakers' (N = 9) Finnish oral proficiency. The article also examines how the correct or incorrect recognition of the speakers' L1 affects the raters' assessments and perceptions of oral language skills.

The data comes from the project *'Broken Finnish': Accent perceptions in societal gatekeeping* in which Finland-Swedish speakers form one of the researched groups. The article examines L1 recognition and the use of the analytical criteria for assessment, by means of quantitative and qualitative data analysis. The qualitative data consist of the raters' written comments on the speakers' assumed L1 and of the reasons they give for their assumptions. These are analysed with data driven content analysis.

The raters struggled to recognise the Finland-Swedish speakers of Finnish, only 18 % were recognised correctly. For some reason women (N = 5) were recognised somewhat better than men (N = 4). What is interesting, in 27 % of the incorrect recognition cases the speakers were assumed to have Estonian as their L1. Both the correct Finland-Swedish as L1 and the incorrect Estonian as L1 recognition had an effect on the ratings. Correctly recognized Finland-Swedish speakers got higher marks in every criterion than the unrecognised group. There was a similar trend when the raters assumed the speaker to be Estonian, except for pronunciation, which gave the speakers in this group lower marks than the correctly recognised Finland-Swedish and the unrecognised groups. When the raters commented on the speakers' production, they paid attention especially to pronunciation, fluency, grammar, and to some external features that are not mentioned in the National Certificates' assessment criteria.

When the raters assumed that the speakers had Estonian as L1, they often mentioned a foreign accent or intonation, especially a rising word intonation. In Finnish the intonation is falling, and this is the case in Finland-Swedish as well. However, rising intonation, similar to that of Estonian, occurs in some Finland-Swedish dialects. The raters heard other similarities with Estonian as well, for example a palatalised *l*-sound and an unvoiced *d*-sound. The raters described the speakers' fluency very similarly in both groups; the speech was natural, easy to understand, and even native-like. Grammatical errors that occurred were perceived as small slips. However, these slips caught the raters' attention, and they were utilized to make assumptions about the speakers' L1, as both Finland-Swedish and Estonian. As a feature external to the assessment criteria, the raters commented on the content of the speech. In speech performances, there were references to cultural phenomena that led the raters to assume that the speakers were Estonian or Finland-Swedish.

Both groups in our study are considered to be very good Finnish learners and generally they do very well in the National Certificates' Finnish test. In addition, there are some similar features of how Finland-Swedish and Estonian L1 speakers speak Finnish, and therefore it is understandable that the raters mix up the two groups.

Keywords: language assessment; assessment criteria; L1 recognition; Swedish-speaking Finns as Finnish speakers; Estonians as Finnish speakers

Sari Ohranen

Soveltavan kielentutkimuksen keskus
Mattilanniemi 2, PL 35
40014 Jyväskylän yliopisto, Finland
sari.ohranen@jyu.fi

Sari Ahola

Soveltavan kielentutkimuksen keskus
Mattilanniemi 2, PL 35
40014 Jyväskylän yliopisto, Finland
sari.ahola@jyu.fi